

VALMANIFEST 2026-2030

**miljöpartiet
de gröna
GOTLAND**

INLEDNING	3
VÅR VISION FÖR FRAMTIDEN	3
Ö-POLITIK	4
1. ETT KLIMATSMART OCH MILJÖVÄNLIGT GOTLAND	6
VATTNET FÖRST - HÅLLBAR VATTENFÖRSÖRJNING	6
KLIMAT OCH MILJÖ	7
RIK NATUR	8
NATIONALPARK BÄSTETRÄSK	9
VÄRNA ÖSTERSJÖN	10
ENERGI – FÖRNYBAR OCH LOKAL	10
2. VÄXA OCH LÄRA	11
FÖRSKOLAN	12
EN SKOLA FÖR ALLA	12
FOLKBILDNING OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE	14
3. GRÖNT SAMHÄLLSBYGGE	14
LEVANDE LANDSBYGD	15
BOSTÄDER OCH BEBYGGELSE	16
ETT VISBY MED MÄNNISKAN I FOKUS	17
CYKLING FÖR MILJÖ OCH HÄLSA	18
KOLLEKTIVTRAFIK	19
KLIMATANPASSNING OCH BEREDSKAP	20
ÅTERBRUK OCH AVFALL	21
4. NÄRINGSLIV	22
GOTLÄNDSKT NÄRINGSLIV	23
GRÖNA NÄRINGAR, LIVSMEDELSFÖRETAG OCH MATHANTVERK	23
KULTURELLA OCH KREATIVA BRANSCHER	24
GOTLAND — EN HÅLLBAR DESTINATION	24
5. KULTUR OCH FRITID	25
SCENER OCH MÖTESPLATSER	26
KULTUR I SKOLA OCH FOLKBILDNING	27
IDROTT OCH FRILUFTSLIV	27
ETT STARKT FÖRENINGSLIV	28
6. HÄLSA OCH VÄLMÅENDE	28
EN NÄRA SJUKVÅRD OCH FÖREBYGGANDE HÄLSOVÅRD	29
PSYKISK HÄLSA OCH BEROENDEVÅRD	30
TANDVÅRD	31
ÄLDREOMSORG	31
7. LIKA RÄTTIGHETER OCH MÖJLIGHETER	32
LOKAL DEMOKRATI	32
GOTLAND BEHÖVER MÅNGFALD	33
JÄMSTÄLLDHET, NORMKRITIK OCH HBTQIA+	34
VÅLD I NÄRA RELATIONER	35
TILLGÄNGLIGHET – RÄTTEN TILL ETT GOTT LIV	36
8. ARBETSLIV	37
ARBETSMARKNAD	37
REGION GOTLAND SOM ARBETSGIVARE OCH ORGANISATION	37
9. FRED OCH MINSKAD SÅRBARHET	39

Inledning

I september 2015 antogs FN:s Agenda 2030 som innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling. För Miljöpartiet är det självklart att Gotland och Sverige ska göra sitt yttersta för att dessa globala mål ska kunna uppnås. Vi ser en stark koppling mellan det globala och det lokala, den politik vi för på Gotland ska också vara en politik för en bättre värld.

En röst på Miljöpartiet de gröna på Gotland är en röst för att bygga upp en hållbar framtid, där vi människor tillsammans tar hand om varandra, vår ö och vår planet.

I det här handlingsprogrammet för mandatperioden 2026–2030 berättar vi om våra visioner för Gotland och den gröna politik som Miljöpartiet de gröna på Gotland vill genomföra under mandatperioden.

Miljöpartiet har sitt ursprung i miljö-, freds- och solidaritetsrörelserna, ett ursprung som än idag sätter tydliga spår i vårt politiska arbete.

Vårt mål är ett samhälle där alla kan leva goda liv inom naturens ramar, grundat på en insikt om vårt djupa beroende av varandra. Vi är en röst för dem som inte kan göra sina röster hörda.

Vår ideologi bygger på tre solidariteter:

- solidaritet med natur, djur och det ekologiska systemet
- solidaritet med kommande generationer
- solidaritet med världens alla människor

Vår vision för framtiden

Vi vill se ett samhälle där det är enkelt och självklart att leva hållbart oavsett var på ön du bor. Resor till och från Gotland ska vara fossilfria och priset på färjebiljetten ska följa principen om vägpriser. Kollektivtrafiken binder samman hela ön - med tillgängliga bussar som gör det möjligt att färdas över hela ön för att det ska gå att bo på Gotland utan att äga en bil.

Staten har tagit sitt ansvar och Gotland får kompensation för sitt ö-läge. Det gör att ekonomin blir bättre och att fler satsningar är möjliga. Skolan håller en hög kvalitet och ger alla elever förutsättningar att nå sina mål, vi har utbildade lärare och en stark elevhälsa. Äldreomsorgen präglas av trygghet och värdighet, och maten som serveras i både skolor och omsorg är till stor del producerad på ön, med mycket grönt på tallriken.

Hälso- och sjukvården är tillgänglig och jämlik, utan långa köer och med god bemanning. Satsningar på förkortad arbetstid har gett resultat och fler vill vara med och bidra till

välfärden. Det bidrar till att fler kan bo, arbeta och leva ett gott liv på Gotland. Samtidigt utvecklas ön med fler arbetstillfällen, utbildningar och verksamheter som gör det möjligt att stanna kvar - eller flytta hit.

Visby och Gotlands serviceorter lever året runt med god tillgänglighet till service. Stadskärnan är grönnare och lugnare, med mindre biltrafik och mer plats för människor. Cykel, gång och kollektivtrafik är självklara val i vardagen. I våra socknar finns en stark gemenskap och bostäder som gör det attraktivt för fler.

Gotlands vatten är säkrat för framtiden. Natur skyddas, våtmarker återställs och hållbara lösningar för vattenförsörjning finns i hela landskapet. Samtidigt har energisystemet ställts om - med förnybar, lokalt producerad energi som stärker både självförsörjning och gemenskap. Inga fler tillstånd till storskalig kalkbrytning ges och grundvattnet har fått högre skydd.

Näringslivet växer inom planetens gränser. Hållbar turism, ekologiskt lantbruk, lokal förädling och ekologiskt hållbart skogsbruk skapar jobb och livskraft på hela ön. Havet och naturen återhämtar sig, med renare vatten, rikare biologisk mångfald och friskare kustmiljöer.

Kulturen har en självklar plats i samhället, med fler mötesplatser och möjligheter för unga att skapa och delta. Samtidigt är Gotland en trygg plats att leva på, där arbetet mot psykisk ohälsa och våld har gett resultat och stärkt tryggheten och gemenskapen på ön. Klimat, miljö, jämlikhet, välfärd och demokrati hänger ihop. Miljöpartiets vision är en fri, jämställd och jämlik värld där alla kan leva gott utan att försämra förutsättningarna för framtidens människor.

Miljöpartiet har lösningarna. Vi visar att det går att förena ambitiös klimat- och miljöpolitik med en stark välfärd, levande landsbygder och ett samhälle där fler känner delaktighet. Förändring är möjlig när den är rättvis, hållbar och väl förankrad. I vårt valmanifest tar vi första stegen mot vår vision om ett grönnare Gotland. Läs vidare i manifestet så får du se.

Ö-politik

Gotland är en unik plats med särskilda förutsättningar. Som Sveriges enda ö-region har Region Gotland ett dubbelt uppdrag och fungerar både som kommun och region. Det innebär att samma organisation ansvarar för allt från skola, socialtjänst, äldreomsorg till sjukvård och kollektivtrafik. Det är en lösning som är unik i Sverige och som innebär särskilda ekonomiska utmaningar.

Ö-läget påverkar oss - avståndet till fastlandet gör att Gotland måste ha en egen kapacitet inom flera samhällsviktiga verksamheter. Vi kan inte i samma utsträckning som

andra regioner samarbeta eller dela resurser med närliggande kommuner och regioner. Samtidigt behöver vi upprätthålla en sjukvård som kan ta hand om alla gotlänningar, året runt och i alla lägen.

De merkostnader som följer av att vara en ö ska inte bäras enbart av gotlänningarna. Gotland är en del av Sverige, och människor och företag här ska ha samma möjligheter och förutsättningar som i resten av landet. Därför behöver staten ta ett större ansvar för de strukturella kostnader som ö-läget innebär.

Den gotländska sjukvården måste långsiktigt säkras. Som ö utan fast förbindelse till fastlandet behöver Gotland ha en mer robust och självständig vård än andra regioner, vilket innebär betydande merkostnader varje år. Det är inte rimligt att dessa merkostnader ska bäras enbart av gotlänningarna.

Behovet av investeringar i sjukvården är stort, inte minst i ett nytt sjukhus. Samtidigt ställer det säkerhetspolitiska läget och försvarets närvaro på Gotland ökade krav på vårdens kapacitet och beredskap. Mot denna bakgrund måste staten ta ett större ansvar för finansieringen, så att Gotland även i framtiden kan erbjuda en trygg, tillgänglig och likvärdig vård.

En annan avgörande fråga för Gotlands utveckling är tillgängligheten till fastlandet. Färjan är vår landsväg. Vi vill att färjetrafiken ska följa principen om vägpriser. Det ska inte kosta mer att resa över havet än vad det kostar att resa motsvarande sträcka på land.

Rimliga och förutsägbara transportkostnader är avgörande för att Gotland ska kunna utvecklas och för att våra företagare ska kunna verka på samma villkor som övriga Sverige. För att klara klimatmålen är det viktigt att färjorna har nettonollutsläpp och vi är öppna för att ha olika restider som alternativ för att minska miljöpåverkan och priset på biljetterna.

Gotland är en fantastisk plats att leva och verka på. Med rätt nationella förutsättningar kan ön fortsätta utvecklas som en hållbar och levande del av Sverige. Miljöpartiet vill därför se en politik som tar Gotlands särskilda villkor på allvar och säkerställer att gotlänningar och gotländska företag får samma möjligheter som resten av landet.

Vi vill:

- arbeta för att principen om vägpriser ska gälla på färjorna - för alla!
- driva på nationellt för att Sverige tar fram en tydlig och långsiktig ö-politik
- verka för att staten tar större ansvar för de merkostnader som följer av Gotlands ö-läge
- kräva nettonollutsläpp för transportererna till och från Gotland
- att turistavgift ska införas

1. ETT KLIMATSMART OCH MILJÖVÄNLIGT GOTLAND

Det finns de som säger att vi måste offra miljön för att rädda klimatet. Vi i Miljöpartiet tillhör inte dem. Vi inser att det klimat vi har skapar den miljö vi får. När vi ändrar på växters och djurs livsförutsättningar får vi en förändrad miljö.

När djur- och växtarter minskar i antal eller försvinner blir ekosystemen utarmade och därmed mindre tåliga, robusta och produktiva. Den biologiska mångfalden är ännu mer viktig i ett snabbt förändrat klimat och är avgörande för vår egen framtida livsmiljö och de ekosystemtjänster vi lever av. Därför vill vi bevara den biologiska mångfalden och sträva efter en hållbar användning av naturresurserna.

Vi måste därför hushålla med naturresurser, sluta kretsloppen och vårda all den fantastiska natur som Gotland har.

För att värna vattnet måste vi konsekvent välja bort sådant som hotar vattenförsörjningen och vattenkvaliteten. Det innebär att all storskalig kalkbrytning i Gotlands sprickiga berggrund är för riskabel för att kunna tillåtas.

VATTNET FÖRST - HÅLLBAR VATTENFÖRSÖRJNING

Vi behöver säkra tillgången på sötvatten av god kvalitet och tillräcklig kvantitet för människor, djur, företag, naturen och för att ekosystemen på vår ö ska fungera. Under vissa delar av året råder vattenbrist och många av brunnarna har otjänligt vatten. Det är därför viktigt att nederbörden från de blötare månaderna kan hållas kvar på ön samtidigt som stora nederbördsmängder behöver ledas bort från vissa områden. Det behövs också insatser för att minska föroreningar.

Den storskaliga kalkbrytningen är ett stort hot mot Gotlands grundvatten. Vi anser att en så pass storskalig industri inte är möjlig att bedriva på en liten och känslig plats som Gotland. Det har brutits och sprängts i hundra år på vår ö och nu har bolagen kommit ner på djup där det inte längre är möjligt att bryta riskfritt, utan att påverka grundvattnet. Vi vill att alla som lever på ön ska ha tillgång till dricksvatten av god kvalitet.

Många kommuner har såväl tjänstepersoner som politiker utsedda att bevaka frågor om vatten i landskapet, arbeta med våtmarker och samverka med andra kommuner. Det bör också Gotland ha eftersom vattenfrågan är så viktig på ön.

Vi vill:

- att Region Gotland ökar ansträngningarna för att ge Gotland en säker och stabil dricksvattenförsörjning

- att vattnet alltid ska prioriteras i avvägningen mellan kalkbrytning och öns vattenförsörjning
- inte tillåta mer storskalig kalkbrytning på Gotland
- att Region Gotland bidrar till återskapande av våtmarker för att rena vattnet, stärka grundvattenbildningen och öka vattentillgången även under torrare perioder
- att regnvatten tas om hand lokalt och fångas upp i uppsamlingsdammar, planerade grönstrukturer och växtlighet på mark och tak
- att samtliga kommunala vattentäkter får vattenskyddsområden, även kalkbrotten
- att nya tekniska lösningar och innovationer för minskad vattenförbrukning uppmuntras, exempelvis genom bidrag till snålspolande munstycken och system för regnuppsamling samt WC-spolning med regnvatten. Regionen skall använda sådana system i alla nybyggnationer samt vid ombyggnationer.
- att det inrättas ett politiskt uppdrag som vattenpolitiker, som skall fungera som en intern ambassadör och aktivt kan lyfta samlade vattenfrågor på den politiska agendan (finns i många andra kommuner)
- att en tjänst som vattenstrateg/rådgivare inrättas för att ansvara för att långsiktigt planera, samordna, förvalta, skydda och utveckla Gotlands naturliga vattenresurser vilket gynnar även de med egen brunn
- att regionen tar fram en blåplan för hur Gotlands vatten- och våtmarksområden skall skyddas, återställas och förvaltas.
- att Blått centrum får stöd från regionen för att samla forskning och experiment kring viktiga vattenfrågor för både söt- och bräckvatten.

KLIMAT OCH MILJÖ

Vi tror att det hållbara samhället är det goda samhället, där människor mår bra och har tid för sina barn och sina äldre. Där pengar är ett medel och inte ett mål i sig. Vi måste därför börja prioritera liv framför konsumtion.

Vi på Gotland har både goda möjligheter och ett tydligt behov av att driva utvecklingen mot ett mer hållbart samhälle. Region Gotland har fattat beslut med höga hållbarhetsambitioner, men arbetet går för långsamt. Ett exempel på detta är att ett viktigt fullmäktigebeslut om att ta fram en koldioxidbudget efter åtta år fortfarande inte har genomförts. Det är skandalöst och oacceptabelt. Region Gotland behöver också följa och minska de konsumtionsbaserade utsläppen inom den egna verksamheten. Den samlade politiken behöver på hela hållbarhetsområdet ta ett steg framåt och komma med konkreta handlingsinriktade förslag som skapar mer hållbarhet idag och imorgon.

Vår ö är särskilt utsatt för klimatförändringar, till exempel på grund av känsliga grundvattenförhållanden och vårt isolerade ö-läge med långt till närmaste grannkommun när vi behöver hjälp.

Vi har under senare år drabbats av allvarliga föroreningsskador på ön däribland CKD-skandalen där grundvatten kontaminerats vid Hästnäs och andra platser runtom på ön. Arbetet för att förebygga, avhjälpa och begränsa föroreningar och andra miljöskador måste förbättras. Flera år efter föroreningsskada konstaterats vid Hästnäs har åtgärder ännu inte vidtagits för att begränsa skadan och sanera marken. Det är oacceptabelt. Den kommunala tillsynen måste stärkas med tillräckliga personella och ekonomiska resurser så att vi kan upprätthålla en hälsosam miljö för människor, djur och växtlighet.

Vi vill:

- att Region Gotlands beslut ska granskas ur hållbarhetsperspektiv — alltså att ekologiska, sociala och ekonomiska konsekvenser vägs in innan beslut tas — och att så långt som möjligt undvika beslut som kan ge negativ klimatpåverkan
- att Region Gotland aktivt ställer krav i upphandlingar för att minimera utsläpp av växthusgaser från såväl processer som produkter, råvaror och transporter
- att mängden skadliga partiklar i luften, till exempel PM10, ska hållas så låg som möjligt i alla tätorter på ön för att säkra god luftkvalitet
- att Region Gotland arbetar långsiktigt i sina upphandlingar och ställer krav på att minska cementanvändningen i ny bebyggelse samt stödjer användningen av alternativa, miljö- och klimatsmarta byggmaterial
- att klimatpåverkan från utdikade våtmarker minskas genom återvätning och där så är lämpligt pröva nya odlingsformer för exempelvis biobränslen
- ha hållbarhetsmål för maten i regionens skolor och boenden
- att andelen vegetariska rätter i regionens alla verksamheter ökar till 50% av måltiderna
- att andelen ekologiska livsmedel som region gotland köper in ökar till 60%
- inte tillåta kärnkraft på Gotland
- plantera fler träd i våra tätorter
- att den biologiska mångfalden ska öka genom riktade insatser i park- och naturmark
- stärka arbetet med att förebygga och avhjälpa miljö- och föroreningsskador

RIK NATUR

Den biologiska mångfalden ger en lång rad ekosystemtjänster, (naturens gratistjänster), som rent vatten, mat, råvaror och upplevelser. Mångfalden skapar också motståndskraft i de ekologiska systemen. Genom att ha en rik natur med stor variation är ekosystemen och därmed samhället bättre rustat inför de oundvikliga förändringarna. Att bevara och återskapa mångfalden i det brukade landskapet är avgörande för den långsiktiga produktionsförmågan.

Igelkotten är ett av Sveriges mest älskade och välkända djur, och Gotlands landskapsdjur. Arten har varit fridlyst sedan 1972, vilket innebär att det är förbjudet att döda, skada eller fånga en igelkott.

Vi anser att Region Gotland bör införa informationskampanjer till allmänheten, anlägga djurskyddsområden eller sköta sina grönytor på så vis att det gynnar igelkottarna och den biologiska mångfalden.

Gotland har sedan länge ett väl utvecklat strandskydd som gör det möjligt för allmänheten att nyttja stränderna på ett sätt som inte är självklart på andra platser. Klapperstenstränder, betade strandängar och fiskelägesmiljöerna bildar en fantastisk natur- och kulturmiljö och gör ön attraktiv som besöksmål.

Vi vill:

- bevara värdefull natur för biologisk mångfald, friska ekosystem, ekosystemtjänster, friluftsliv, rekreation och naturturism
- styra ny bebyggelse till redan bebyggda områden för att värna jordbruksmark, alvarmarker och andra skyddsvärda naturområden
- att mål och riktlinjer i regionens grönplan lyfts fram, realiserar och följs upp årligen
- att Region Gotland genomför åtgärder för att skydda och stärka den kraftigt hotade populationen av Igelkottar på ön
- värna Gotlands åar och vattendrag och att kraftigt påverkade vattendrag ska återställas
- att Region Gotlands skogar brukas med hyggesfria, ekologiskt hållbara metoder i linje med EU:s riktlinjer för naturnära skogsbruk vilket gynnar både den biologiska mångfalden, skogens förråd av kol och andelen kvalitetsvirke
- utöka bekämpningen av invasiva arter
- bevara och restaurera våtmarkerna så att klimatmål kombineras med mål för biologisk mångfald och minskning av näringsläckage till havet
- skydda våra stränder, strandängar och kustområden från exploatering - naturen är till för alla
- säkra en bebyggelsefri zon på våra inlandsklinter då dessa liksom stränderna har ett stort upplevelsevärde

NATIONALPARK BÄSTETRÄSK

Bästräsk med omgivning består av omfattande ostörda hällmarks- och våtmarkskomplex samt skogar och sjöar med rik biologisk mångfald. Bebyggelse saknas nästan helt och området har en särpräglad natur. En nationalpark kommer att ge Gotland uppmärksamhet såväl nationellt som internationellt, vilket skulle bidra till nya reseanledningar och en ökad åretruntbaserad besöksnäring. Detta skapar hållbara och långsiktiga arbetstillfällen på ön.

Vi vill:

- säkerställa att nationalparken runt sjön Bästräsk realiserar
- förhindra att närområdet exploateras för kalkbrytning

VÄRNA ÖSTERSJÖN

Östersjön måste få återhämta sig från den stora miljöbelastningen havet har varit utsatt för under många år. Påverkan i form av utsläpp av närsalter behöver minskas, från både hushåll och markavrinning. EU-kommissionen har riktat skarp kritik mot Sverige för bristande skydd av tumlare. Tumlaren är Östersjöns enda valart och det finns bara ett hundratal kvar.

Den kraftiga minskningen av lax i Östersjön beror på det storskaliga fisket av sill och strömming, enligt en rapport från Stiftelsen för Östersjöaxen. På SLU Artdatabankens rödlista över arter som är hotade eller riskerar att försvinna finns nu även torsken. Nedskräpning på land och till havs bidrar till föroreningar i Östersjön, inte minst av mikroplaster som skadar havets liv.

Vi vill:

- ha effektiv rening av avloppsvatten där bland annat läkemedelsrester, näringsämnen och mikroplaster filtreras bort och tas om hand. Gotland skall följa de högsta reningskraven för sina avloppsreningsverk
- att Region Gotland skall bidra till att skydda känsliga och viktiga havsområden, exempelvis de ålgräsängar som finns i de flesta grunda havsvikarna runt Gotland
- att Region Gotland blir en mer aktiv aktör för att driva Östersjöfrågorna både nationellt och internationellt samt att regionen blir en mer aktiv medlem i Södra Östersjöns vattendistrikt, bland annat genom att en vattenpolitiker utses av fullmäktige
- att Blått centrum får stöd från regionen för att samla forskning och experiment kring viktiga vattenfrågor för både sött- och bräckt vatten
- att en tjänst som vattenstrateg ska tillsättas och ges resurser för att ansvara för att långsiktigt planera, samordna, förvalta, skydda och utveckla Gotlands naturliga vattenresurser (ej VA)
- att ett politiskt uppdrag som vattenpolitiker inrättas som skall fungera som en intern ambassadör och aktivt lyfter vattenfrågor på den politiska agendan
- stoppa det storskaliga fisket och verka för att tumlaren, Östersjöns egna val, laxen, torsken, ålgräset, samt andra arter i Östersjön ges ett fullgott skydd
- värna det kustnära fisket samt småskaligt fiske för humankonsumtion

ENERGI – FÖRNYBAR OCH LOKAL

Gotland har satt ett ambitiöst mål: att bli en klimatneutral och fossilfri ö senast år 2040 - fem år före det nationella målet. För att nå dit krävs ett högre tempo i klimatomställningen. Samtidigt behöver Gotlands försörjningstrygghet stärkas, med målet att ön ska kunna klara minst 90 dagar utan elförsörjning från fastlandet.

För Miljöpartiet hänger klimatomställning, lokal demokrati och beredskap nära samman. Ett robust energisystem byggs genom samarbete mellan människor, företag och lokalsamhällen. Möjligheten att producera, lagra och påverka sin egen energi genom energigemenskaper för att minska sina kostnader och öka beredskapen är viktiga satsningar för det Gotländska samhället.

Tekniken för småskalig och lokal energiproduktion finns redan idag. Det som behövs är regelverk som gör det enklare att dela energi, samarbeta lokalt och investera tillsammans i hållbara energilösningar.

Gotlands självförsörjningsgrad av el behöver öka. Därför vill Miljöpartiet främja investeringar i lokal och förnybar energiproduktion, såsom solenergi, biogas, elektrobränslen och vindkraft där det är lämpligt. Utbyggnaden av landbaserad sol- och vindkraft är en viktig del av lösningen för att klara klimatomställningen och stärka energisäkerheten.

För att klara klimatomställningen behöver vi också använda energi mer effektivt. Därför räcker det inte att bara främja hållbar energiproduktion utan vi behöver också satsa på energieffektivisering.

För att möta framtidens behov krävs också rätt kompetens. Därför vill vi stärka tillgången till relevanta universitets- och yrkesutbildningar inom energi, teknik och hållbar omställning på Gotland.

Vi vill:

- säkra en trygg och stabil elförsörjning på Gotland med samma förutsättningar som i övriga landet
- att Region Gotland ska införa mätbara mål om minskad energianvändning som följs upp årligen
- främja satsningar på energieffektivisering
- fortsätta utveckla produktion och användning av biogas på Gotland
- stödja utbyggnaden av solcellsparker och vindkraft där det är lämpligt
- bygga ut fler laddplatser för elbilar och elcyklar över hela ön
- att Region Gotland installerar fler solceller på sina fastigheter
- främja satsningar på lokal produktion, lagring och delning av förnybar energi
- arbeta för ökad kunskap och engagemang i energifrågor

2. VÄXA OCH LÄRA

Gotland ska vara en trygg plats där barn och unga får växa upp, vara den de är och utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. En trygg, jämlik och jämställd förskola, en jämlik och jämställd skola med goda möjligheter till lärande genom hela livet lägger

grunden för både individens framtid och samhällets utveckling. I våra skolor och förskolor ska vi arbeta aktivt för jämställdhet, jämlikhet och lika rättigheter. Miljöpartiet vill att utbildningen på Gotland ska präglas av trygghet, inkludering och kvalitet - oavsett var på ön man bor eller vilken bakgrund man har.

FÖRSKOLAN

Alla gotländska barn förtjänar en bra förskola. Våra förskolor ska ha tillräcklig personaltäthet med utbildad personal och en storlek på barngrupperna som motsvarar Skolverkets rekommendationer. Förskolegårdarna ska vara utformade på ett sådant sätt att de främjar lek och rörelse. Förskolan ska ses som en rättighet för barnen snarare än som ett stöd för vårdnadshavare.

Personalen utgör förskolans viktigaste resurs och deras välbefinnande är avgörande för verksamhetens kvalitet. Det är därför av största vikt att systematiskt främja och säkerställa en god arbetsmiljö, där alla medarbetare känner sig sedda, respekterade och stöttade. En trygg och stabil arbetsmiljö för personalen är grunden för en god kvalitet i förskolan.

Förskolan har en viktig roll i att kompensera för skillnader i barns uppväxtvillkor. Vi vet att deltagandet i förskolan har en betydelse för barnets framtida skolresultat och därför är den uppsökande verksamheten viktig och likaså att alla barn erbjuds plats på en förskola inom en rimlig tid efter att man uppgett behov. Den öppna förskolan fyller en viktig roll för de barn som inte går på en förskola.

Gotlands geografiska förutsättningar kräver god tillgänglighet och förskolor över hela ön. Alla barn ska ha rätt till en bra, trygg och jämlik förskola, oavsett var på ön de bor.

Vi vill:

- bevara och utveckla den öppna förskolan
- att barngrupperna följer Skolverkets riktlinjer
- säkerställa tillgängligheten till förskolor inom rimligt avstånd över hela Gotland
- att förskolan tydligt arbetar utifrån trygghet och särskild kunskap hos personalen om kränkningar, diskriminering och barns utsatthet
- att barn till föräldralediga eller arbetslösa föräldrar har rätt till 30 timmars förskola

EN SKOLA FÖR ALLA

Skolan ska vara en trygg plats för alla elever. En plats för kunskap, vänskap och utbildning av hög kvalitet. Den gotländska skolan ska sätta en stadig grund för våra barn och unga. Skolan ska förebygga psykisk ohälsa och motverka all form av utsatthet och kränkningar. Skolan måste vara en inkluderande plats - en skola för alla.

Skolan ska också vara en attraktiv arbetsplats för all personal. Det är viktigt att vikarier får en bra introduktion i verksamheten och att personalen får möjlighet till kompetenslyft och vidareutbildning. Personalen måste få möjlighet att ta ut sin friskvårdstid och ha bra utrymmen för paus och återhämtning. Det är också av yttersta vikt att vi arbetar för att möta den stora utmaningen med lärarbristen - vi behöver göra riktade satsningar för att fler ska vilja bli lärare och för att lärare ska orka stanna i yrket. Det kräver satsningar på arbetsmiljö och utbildning.

Att satsa på skolan är en investering i framtiden för individen och hela samhället. Skolorna ska vara jämlika och hålla god kvalitet oavsett var på ön den ligger. Ett barns framtid ska inte begränsas av var du bor eller vilket hem du växer upp i. Alla elever ska få möjlighet att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Att arbeta med jämställdhet, normkritik och att motverka könsstereotyper är viktigt.

Vi behöver satsa på elevhälsan och ge deras verksamhet bättre möjligheter att arbeta förebyggande och hälsofrämjande, även om du går på en liten skola ska barnet snabbt få träffa barn och elevhälsans personal vid behov. Även fritids- och fritidsgårdarna spelar en viktig roll för barn och ungas välmående, därför vill vi att alla barn har rätt till fritids - oavsett om en förälder är föräldraledig. Fritidsgårdarna ska vara tillgängliga och ha goda öppettider. Fritidsgårdarna fyller en viktig roll för att ge unga en trygg plats att vara tillsammans med trygga vuxna.

Vi vill att alla elever på grundskolan erbjuds frukt i skolan, dels för att barn idag får i sig för lite frukt men också för att skolan ska vara jämlik. Många föräldrar skickar med frukt varje dag, medan andra barn inte har frukt. Barnfattigdomen blir tydlig i skolan och därför anser vi att alla kommunala skolor ska erbjuda barnen frukt som en del i den pedagogiska vardagen.

Gotlands geografi gör att det är viktigt att ha skolor spridda över hela ön, så att avstånden inte blir för långa för eleverna. Samtidigt behöver vi anpassa oss till förändringar i befolkningen.

Vi vill att skolorna på Gotland ska vara trygga och att organisationen ska vara långsiktigt hållbar. Den ska kunna hantera förändringar och samtidigt ge stabilitet för familjer på landsbygden. Därför vill vi arbeta för en skolorganisation som är både stabil och förutsägbar över tid

Vi vill:

- att alla elever ska gå ut grundskolan med fullständiga betyg och behörighet till gymnasiet

- att skolan ska arbeta med att främja elevernas hälsa – inklusive den psykiska hälsan
- att alla skolor har hög lärarbehörighet
- förstärka barn och elevhälsan för att öka det förebyggande och hälsofrämjande arbetet
- att alla elever i grundskolan erbjuds frukt under skoldagen
- att bussiga kortet ska gälla på alla bussar för alla elever från förskoleklass till gymnasium
- att kulturskolan ska finnas på fler orter och är avgiftsfri
- utöka fältgruppens verksamhet och fortsätta samverka med polisen och andra aktörer för att öka tryggheten och minska risken för att unga hamnar i snett
- stärka skolans arbete kring rasism, hbtqi, jämställdhet och demokratifrågor
- gymnasiet ska ha en god variation av program och de estetiska ämnena ska värnas
- öka antalet skolträdgårdar och involvera eleverna i arbetet med biologisk mångfald
- att barn till föräldrar som är arbetslösa eller föräldralediga har rätt till fritids

FOLKBILDNING OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE

Ett livslångt lärande där man kan hämta igen kunskaper eller skaffa sig nya är viktigt för både individen och samhället. Vuxenutbildningen och folkhögskolan ger fler människor möjligheten till en nystart eller en ny inriktning i yrkeslivet. Att satsa på fortbildning ger också regionen bättre möjligheter att möta behovet av kompetens inom vård, skola och omsorg.

Vi vill:

- samarbeta med andra kommuner för att erbjuda fler utbildningar som matchar Gotlands kompetensbehov
- utöka antalet yrkesutbildningar för att möta behovet av praktisk kompetens
- fortsätta ge stöd till studieförbunden och värna folkbildningen
- att Region Gotland stödjer samarbetet mellan Sveriges universitet och Gotland Grönt Centrum för att öka samverkan mellan forskare, studenter och de gröna näringarna på Gotland

3. GRÖNT SAMHÄLLSBYGGGE

Vi har en världsunik miljö med världsarvet Visby och levande landsbygder med höga natur- och kulturvärden samt värdefull odlingsmark som ger förutsättningar för långsiktig hållbarhet. Samhällsplaneringen ska genomsyras av en helhetssyn som utifrån dessa förutsättningar sätter gotlänningarnas och naturens välmående i centrum.

LEVANDE LANDSBYGD

Levande landsbygder, tillgänglighet till service och goda levnadsvillkor är målsättningar som i sin tur kan skapa en hållbar lokal ekonomi. I ett landsbygdsperspektiv behöver man vända på tänket - god tillgång till offentlig och kommersiell service skapar goda förutsättningar för god ekonomi, inte tvärtom.

Gotlands landsbygder är en viktig motor för hela öns fortsatta utveckling. Ett positivt företagsklimat, tillgång till kommunikationer, skola och social infrastruktur skapar förutsättningar för fortsatt utveckling.

Miljöpartiet vill nationellt införa ett Landsbygdsavtal, vilket skulle kunna innebära satsningar på kollektivtrafik i glesbygd, grannskapskontor, förstärkt digital tillgänglighet, bibehållen eller förbättrad lokal service, bättre förutsättningar för cykelpendling samt nya mobilitetslösningar som exempelvis anropsstyrd kollektivtrafik.

Alla har inte samma möjlighet att skaffa en elbil, cykla eller åka kollektivt. Därför vill Miljöpartiet införa en rättvis elbilsbonus i hela landet, upp till 60 000 kr i lands- och glesbygd, och en leasingpremie så att man kan komma ner till 1500 kr/månaden för att leasa en elbil. Alla ska ha råd att byta till elbil.

På Gotland finns värdefull odlingsmark och skickliga lantbrukare. Jordbruket måste – som en av våra viktigaste näringar – ges goda förutsättningar för att bedrivas på ett långsiktigt hållbart sätt, både ekonomiskt och miljömässigt. Här ingår att bevara jordbruksmark från exploatering, att skydda och utveckla den biologiska mångfalden och förhindra att gifter sprids i naturen och till vårt vatten.

Skogsbruket är en viktig grön näring på ön och bör bedrivas långsiktigt ekologiskt hållbart med målet att öka skogens klimatnytta, stärka den biologiska mångfalden och öka tillgången på virke av hög kvalitet för vidareförädling så som Gotlands skogsbruk varit känt för. Våra unika skogsmiljöer med en mängd skyddsvärda arter stärker vår attraktionskraft för både boende och besökare. Gotlands rika och speciella flora och fauna är i sig en reseanledning och viktig resurs för besöksnäringen.

Idrottsanläggningar är viktiga som nav i det lokala folkhälsoarbetet och för att bibehålla attraktiviteten i serviceorterna. Detta måste tas hänsyn till vid planering av större evenemang för att få en jämn spridning av dessa runt ön.

Det är viktigt att även våra landsbygder har god tillgång till idrottsanläggningar, fritidsgårdar, kommunal service och att kollektivtrafiken är ett rimligt alternativ till bilen.

Vi vill:

- ha en god basservice inom rimlig restid på hela Gotland

- stärka ekologiskt hållbar lokal primärproduktion, förädling av livsmedel och mathantverk
- stödja utveckling av nya vegetabiliska livsmedel och odling av gotländska proteingrödor
- att stadsbusslinjenätet och regionbusslinjenätet moderniseras och utvecklas så att fler kan åka kollektivt runt hela ön
- bygga ut laddinfrastrukturen i serviceorterna och knutpunkterna i kollektivtrafiken
- säkerställa byggande av flerbostadshus i de mindre tätorterna
- säkra att lokala vattenrådgivare finns tillgängliga för att hjälpa lantbrukare genom hela processen med att stärka vattenförsörjningen
- stärka biblioteken som mötesplatser och informationscentrum
- att Region Gotland ska ta ansvar för belysning på landsbygden som riskerar tas bort av Trafikverket
- att fastigheter som ägs av Region Gotland innehåller ett brett utbud av verksamheter som bidrar till levande orter året runt
- fortsätta öka andelen lokalproducerade, växtbaserade och ekologiska livsmedel i offentlig upphandling
- stimulera produktionen av hållbart biobränsle, exempelvis genom att alla regionens fordon körs på fossilfria drivmedel
- se en förstärkning av hållbar natur-, kultur- och matturism genom ökad samverkan samt informationsspridning om besöksmål, aktiviteter, mat och boende på landsbygden
- underlätta för torghandel med småskaliga producenter och närodlade varor.

BOSTÄDER OCH BEBYGGELSE

En trivsamt och hållbar bebyggd miljö är grunden för ett starkt och välmående samhälle. Den omfattar inte bara byggnader, utan också livet mellan husen – där människor möts, trivs och utvecklas. Planeringen ska utgå från människan, miljön och ett tydligt kretsloppstänkande, med en djup förståelse för arkitekturens roll i att skapa livskvalitet.

På Gotland vill vi utveckla samhällen som är både levande och resurseffektiva. Genom att samla bebyggelse kan vi minska transporter, stärka samhällsservice och samtidigt värna vårt unika jordbrukslandskap och öppna marker. När grönområden tas i anspråk ska det ske varsamt, med respekt för naturens värden och med tydliga kompensationsåtgärder.

I Visby och våra tätorter vill vi skapa trygga, gröna och levande miljöer där människor i alla åldrar kan mötas. Utrymmen mellan husen ska bjuda in till lek, rörelse och gemenskap. Nya bostadsområden ska planeras med gemensamma ytor som stärker social sammanhållning och bidrar till bättre folkhälsa och beredskap. I all samhällsplanering ska det finnas ett tydligt barn- och jämställdhetsperspektiv. Tillgänglighetsaspekter ska alltid beaktas i ett tidigt skede.

Vi ser framför oss blandade bostadsområden där olika boendeformer samsas och skapar dynamik, trygghet och möjligheter genom hela livet. När människor kan bo kvar i sitt område, oavsett livssituation, stärks både individen och samhället.

Det är ett problem att permanentbostäder i stor omfattning används som fritidsboende och tillfälliga boenden. Det driver upp priser, tränger undan gotlänningar och leder till att bostäder står tomma stora delar av året. Detta är inte något unikt för Gotland utan typiskt för attraktiva turistorter både i Sverige och internationellt. På nationell nivå driver Miljöpartiet på för införandet av någon form av "boplikt" liknande det som finns i våra nordiska grannländer Norge, Danmark, Finland och Island. På lokal nivå har vi små möjligheter att påverka, men i den utsträckning det går driver vi på för förändringar som möjliggör en mer rättvis och effektiv bostadsmarknad, så att fler kan bo, leva och verka på ön året runt.

Vi vill:

- att ny bebyggelse i första hand ska ske i anslutning till befintlig bebyggelse
- främja en blandad bebyggelse med olika storlekar av bostäder, olika upplåtelseformer och verksamheter inom samma område.
- att kollektivtrafik, gång och cykel prioriteras i planering av nya områden och trafiklösningar
- främja bil- och cykelpooler
- att bostäder som är ägnade att vara permanentbostäder också används så
- att både ny och befintlig bebyggelse klimatanpassas
- att tekniska lösningar för återanvändning av regnvatten samt bad- och duschvatten (gråvatten) ska vara norm vid ny bebyggelse och att sådana lösningar ska främjas även för befintlig bebyggelse
- att Region Gotland ska minska användningen av cement som byggmaterial i egen verksamhet och använda alternativa, miljö- och klimatsmarta byggmaterial.
- att Region Gotland ska verka för en minskad användning av cement och premiera alternativa, miljö- och klimatsmarta byggmaterial i allt byggande på ön.
- att uppmuntra innovativa lösningar för minskad vattenförbrukning och återanvändning av vatten för både ny- och befintlig bebyggelse
- möjliggöra fler bo- och byggemenskaper

ETT VISBY MED MÄNNISKAN I FOKUS

Ett levande och väl fungerande Visby erbjuder goda livsmiljöer med korta avstånd och mångfald i näringsliv, arbetsmarknad, kultur och utbildning.

En livskraftig stadskärna är också beroende av att Östercentrum med omgivning stärks. Vi vill se en utveckling av bostäder, handel, mer grönska och utrymme för lek, kultur och mötesplatser.

Vi bor på en ö och vår enda stad ligger vid vattnet. Idag är möjligheterna till havsbad i Visby begränsade och för mindre barn finns överhuvudtaget ingen lämplig badplats. Det vill vi ändra på.

I Visby innerstad används en stor andel av bostäderna som fritidshus eller för korttidsuthyrning. Många vill bo i innerstaden, men hindras av de höga fastighets- och bostadspriserna. För att innerstaden ska vara levande behöver andelen permanentboende öka och även hyresrätter öka, det kan exempelvis ske genom att Gotlandshem köper upp fastigheter i innerstaden. På lokal nivå har vi begränsade möjligheter att påverka hur fastigheter används. Ett visst sådant utrymme finns genom detaljplanereglering. Detaljplanen för Visby innerstad reglerar inte användning utan den ger möjlighet till obegränsat nyttjande för tillfälliga boenden. Det är inte bra och något vi ser behöver förändras.

Vi vill:

- att andelen hyresrätter och permanentbostäder i Visby innerstad ska öka
- att detaljplanen för Visby innerstad ändras så att den reglerar byggnaders tillåtna användning
- att varustransporter i Visby innerstad begränsas till några timmar per dygn
- att vissa gator och torg i Visby innerstad ska vara bilfria med en långsiktig ambition om en helt bilfri innerstad.
- att trafik- och planeringslösningar ska prioritera gång, cykel och kollektivtrafik
- att luftkvaliteten i hela Visby håller en godkänd nivå
- att Östercentrum blir ett levande centrum och en attraktiv grön mötesplats
- att fullmäktiges beslut om att Gamla Solbergabadet ska byggas om till ett kulturhus förverkligas
- att tillgängligheten till Visby innerstad ökar och möjligheten att ta sig mellan Östercentrum och Almedalen genom innerstaden förbättras
- att en barnvänlig badplats tillskapas i Visby och att möjligheterna till havsbad förbättras

CYKLING FÖR MILJÖ OCH HÄLSA

Miljöpartiet vill en gång för alla ta ett helhetsgrepp om cyklandet och cykelturismens framtid på ön. Cirka 30 procent av antalet bilresor i landet är idag kortare än tre kilometer och hälften är kortare än fem kilometer. Att fler väljer cykeln i stället för bilen är bra för både hälsan och miljön.

Cykelns största potential är att ersätta de kortaste bilresorna, de under fem kilometer. Men det har också visat sig att det även finns potential för cykeln att vinna marknadsandelar på längre sträckor, upp till 20 km. För att det ska vara aktuellt för fler än bara ett fåtal att cykla sträckor på 10–20 km, så måste vägnas kvalitet vara tillräckligt bra.

Vi föreslår därför att vägrenen längs länsvägarna breddas en bit ut från tätorterna (upp mot 1 mil) och att det sätts upp belysning (efter behov) som gör det mycket säkrare för cyklister och gångtrafikanter.

Vi vill se en etablering av en nationell cykelled, efter samma framgångsrika koncept som bland annat Region Skåne redan har infört. Konceptet går i korthet ut på att Trafikverket finansierar utmärkningen av turistcykelleder, även på alla de vägar som inte är statliga.

För den enskilde finns det starka ekonomiska skäl att vara restriktiv med att använda bil, och om möjligt inte äga en egen. Men det finns också andra samhällsekonomiska skäl att underlätta för cykeln. Handels utredningsinstitut (HUI) undersökte redan för femton år sedan cyklisternas betydelse för handeln i Växjö centrum och kom då fram till att cyklisternas ekonomiska betydelse var väldigt stor. De som inte körde bil till staden var i majoritet och spenderade dessutom mer pengar tillsammans än de som kom med bil. Att underlätta för cykeltrafik och cykelturism är också en klok och hållbar näringspolitik.

Vi vill:

- att Region Gotland samverkar och planerar för att förbättra infrastruktur (inkl. skyltning och vägens beläggning) för att underlätta året-runt cykling
- att Region Gotland utvecklar laddstationer för e-bikes och verkar för en samordnad marknadsföring för vardags- och turistcyklister.
- att Region Gotland ansöker hos Trafikverket om en nationell cykelled för rekreation och turism på ön
- att länsvägarna breddas och ljussätts för att förbättra tryggheten för cyklister och gående under kvällar och vinterhalvår
- att strategiskt placerade cykelparkeringar ges företräde framför bilparkeringar
- ha fler bra och säkra cykelparkeringar, med pumpar, vid pendelpunkter

KOLLEKTIVTRAFIK

Vi vill ha en smidig och tillgänglig kollektivtrafik, som drivs med förnybara bränslen, vilket underlättar att leva på hela Gotland och här är genomförandet av det nya stadsbusslinjenätet och därefter den nya och snabbare regionbusstrafiken viktiga steg för att modernisera Gotlands kollektivtrafik.

Kollektivtrafiksystemet behöver hänga ihop och anpassas så att övergångar mellan buss i stadstrafik, landsbygdstrafik samt flyg och båt blir så smidigt som möjligt. Moderna fordon med möjlighet att arbeta under resan är också en viktig framgångsfaktor.

Busstrafik och båttrafik skall ha en prissättning så att den kan användas för resande och pendling av så många som möjligt. Barn och ungdomar som går i skolan ska åka gratis på alla bussar genom det bussiga kortet.

Bussar och hållplatser skall vara tillgängliga och ombyggnationen enligt den nyligen beslutade hållplatshandboken skall skyndas på.

För att stötta alla med små marginaler vill Miljöpartiet införa ett billigt och enhetligt kollektivtrafikkort, ett Sverigekort, som gäller i hela landet - med fritt över alla länsgränser. Priset för Sverigekortet är förslaget till 499 kr/månad för vuxna och 250 för ungdomar, studenter och pensionärer. Miljöpartiet vill att staten bekostar satsningen, som skulle innebära en kraftig kostnadsminskning för alla som reser kollektivt.

Vi vill:

- utveckla en kollektivtrafik som är ett reellt alternativ till bilen – bekvämt, säkert och tidsbesparande
- att det ska vara billigare för alla att använda kollektivtrafiken
- att det ska vara möjligt att ta sig dit man ska med bussen, även från kvällsbåten
- satsa mer på närtrafiken, den anropsstyrda kollektivtrafiken för de som bor utanför linjenätet
- att det ska vara enkelt och säkert att kunna ställa bil eller cykel vid fler busshållplatser för att underlätta kombinerade resor
- att kollektivtrafiken ska drivas på lokalproducerade förnybara bränslen eller förnybar el
- att bussiga kortet skall vara gratis för alla som går i skolan på hela ön - och gälla överallt
- införa ett system med låncyklar vid lämpliga hållplatser och andra ställen på försök.
- att ett nytt och modernt regionbussnät med kortare pendlingstider och synkroniserade bytestider mellan linjerna blir verklighet snarast, senast 2028
- att villkoren för att åka med färdtjänsten skall förbättras

KLIMATANPASSNING OCH BEREDSKAP

Gotland ska vara väl rustat för att möta de utmaningar som klimatförändringarna innebär och kommer att innebära, såväl idag som i framtiden. Vi behöver värna våra värdefulla natur- och kulturmiljöer, men också våga göra de anpassningar som krävs för att lindra effekterna av klimatförändringarna. Vi har under flera år upplevt torra under sommarhalvåret och även perioder av längre ihållande regn som bland annat skapat problem som kontamination av ytvatten och försämrad grundvattenkvalitet. Perioder av värme och torra påverkar jordbruket och djurhållningen och värmen kan vara besvärlig, och även livshotande, för våra äldre och de allra yngsta barnen. Havsnivåhöjningen medför att områden som idag är bebyggda riskerar att drabbas av översvämning. Utöver detta drabbas vi även av skyfall, ras eller jordskred och erosion.

Effekterna av klimatförändringarna har varit kända sedan länge, men anpassningsåtgärder kan vara kortsiktigt kostsamma och har därför ofta skjutits på framtiden.

Vi anser att det är bättre att göra investeringarna idag för att förebygga skador än att stå för den mångdubbelt högre kostnaden när skadan redan är skedd. Region Gotland antog under våren 2024 en Klimatanpassningsplan. Vi ser att det är av största vikt att planen följs och att den revideras för att hantera följderna av torka och längre perioder av ihållande regn.

Frågan om klimatanpassning är nära kopplad till samhällets förmåga till beredskap och det civila försvaret. Frågor som blivit alltmer aktuella efter Rysslands anfallskrig mot Ukraina, men också det förändrade omvärldsläget med fler internationella krig och konflikter som påverkar vår vardag även här på Gotland. Vi behöver säkra att vårt samhälle kan fungera även under höjd beredskap. Vi behöver ha ett robust och resilient energisystem och livsmedelsförsörjning. Detta innebär särskilda utmaningar för oss på grund av Ö-läget.

En viktig faktor för samhällets förmåga att hantera krig och kriser är en stark social sammanhållning. Det bygger motståndskraft (resiliens), främjar samarbete och upprätthåller samhällsfunktioner när formella strukturer sätts ur spel. Det skapar ett kollektivt ansvarstagande där människor hjälper varandra, vilket minskar sårbarheten och ökar uthålligheten.

Vi vill:

- att Klimatanpassningsplanen följs upp revideras så att den omfattar även konsekvenserna av torka, värmeböljor och längre perioder med ihållande regn
- att konsekvenserna av klimatförändringarna tas med i planeringen av ny bebyggelse och verkar för klimatanpassning även av befintlig bebyggelse
- att Region Gotland klimatanpassar sina egna fastigheter
- att det i våra offentliga miljöer ska finnas tillgång till viloplats i skugga och tillgång till dricksvatten
- att samtliga skolor, förskolor och stöd- och vårdboenden ska ha tillgång till skugga i sina utemiljöer
- att inomhusmiljöer framför allt i skola, vård- och omsorgslokaler håller en acceptabel inomhustemperatur året runt - även vid höga temperaturer

ÅTERBRUK OCH AVFALL

Gotlands natur och vatten är ömtåliga och behöver skyddas på olika sätt och det samma gäller den globala miljön och klimatet. Av flera åtgärder som vi alla kan bidra till är återvinning, återbruk och hållbara kretslopp några av de viktigaste och här har regionen en betydande roll, inte minst när nu det nya systemet med hushållsnära insamling av hushållsavfall startar under 2026.

Detta nya system behöver fortsatt samordnas med insamling vid Återvinningsstationerna (ÅVS) och Återvinningscentralerna (ÅVC) och särskilt de senare är i stort behov av

modernisering och upprustning. Den senaste neddragningen av öppettiderna på landsbygdens återvinningscentraler har också skapat problem för såväl boende som företagare.

Gotland ligger fortfarande efter vad gäller återbruk och här behöver Regionen höja ambitionsnivån både vad gäller att förenkla återbrukande vid respektive återvinningscentral men också genom att ställa högre krav på återbruk i regionens egna verksamheter, exempelvis vid rivningar och vid ombyggnation av lokaler samt köp av kontorsmöbler.

Hämtning och omhändertagande av avloppsslam från hushåll samt husvagnar och husbilar har brister på ön och här vill vi förenkla och förbättra för såväl fastighetsägare som besökare att få detta omhändertaget på rätt sätt så att det inte hamnar i naturen.

Vi vill minska nedskräpningen på ön och förebygga spridning av mikroplaster för att skydda natur, dricksvatten och folkhälsa.

Vi vill:

- fortsätta ha kostnadsfri lämning av avfall för privatpersoner på alla ÅVC
- öka öppettiderna på ÅVC:er på landsbygden till minst två dagar per vecka varav en vardag
- verka för att långsiktigt införa meröppet dygnet runt på ÅVC, så att gotlänningar kan besöka återvinningscentralen även under obemannade öppettider
- att det ska vara enkelt att själv sortera sitt avfall
- bredda och underlätta möjligheterna för återbruk på återvinningscentralerna
- möjliggöra schemaläggning av ordinarie slamtömning så att det passar lokala förutsättningar
- att Region Gotland ska underlätta för husbilar och husvagnar att lämna avloppsvatten och hushållssopor året runt på hela ön
- att Region Gotland i upphandlingar premierar plastfria alternativ och ställer skarpare krav för en minskad plastanvändning

4. NÄRINGS LIV

Gotlands framtid formas av människor som driver företag, skapar kultur och utvecklar ön på ett hållbart sätt. Ett starkt lokalt näringsliv, levande kulturella och kreativa branscher och en besöksnäring som tar ansvar för natur och klimat är avgörande för att skapa arbetstillfällen och livskvalitet året runt. Miljöpartiet vill stärka förutsättningarna för företagande, samverkan och innovation som bygger på Gotlands möjligheter och sker inom planetens gränser

GOTLÄNSKT NÄRINGSLIV

På Gotland finns det många småföretag som bidrar till tusentals arbetstillfällen året runt. Dessa företagare är basen för den blandade näringslivsstruktur som vi ser på Gotland. Många företag återfinns inom jordbruket, besöksnäringen och livsmedel. Andelen gotlänningar som startar egna företag är hög och det finns gott om goda idéer som behöver främjas. Vi vill att Gotland fortsatt är en plats där många vill starta företag och därför behöver det finnas bra stöd att få.

Vi vill genom olika utbildningsmöjligheter säkra tillgången till den kompetens som företagare på Gotland efterfrågar för att kunna utvecklas på Gotland. För oss är målet ett starkt näringsliv som utvecklas inom planetens gränser och bidrar till en god livskvalitet för människor som bor och verkar på ön.

Vi vill stärka företagande som bygger på långsiktighet, lokala resurser och hållbara affärsmodeller. Gotland har särskilt goda förutsättningar att utveckla företagande inom gröna näringar, livsmedel, miljöteknik, förnybar energi, digitala tjänster, kultur och naturturism. Näringslivet spelar en avgörande roll i omställningen till ett mer cirkulärt och klimatsmart samhälle.

Vi vill:

- återinföra systemet med företagslots typ ”en dörr in” för att förenkla för företagens kontakter med Region Gotland
- stimulera och underlätta samarbetet mellan olika delar av näringslivet som exempelvis de kulturella och de gröna näringarna samt besöksnäringen
- stödja utvecklingen av affärsmodeller som bygger på hållbart företagande som cirkulär ekonomi, resurseffektivitet, återbruk och ett hållbart arbetsliv
- dela upp fler kommunala upphandlingar i mindre delar samt konkurrensutsätta inom ramavtalen så att fler lokala företag kan delta

GRÖNA NÄRINGAR, LIVSMEDELSFÖRETAG OCH MATHANTVERK

Gotland är ett av landets mest jordbruksintensiva län med stor andel åker- och betesmark och jordbruket är också en av Gotlands viktigaste näringar. I nästa steg i denna värdekedja finns också livsmedelsföretagen och mathantverkarna på ön som i olika steg förädlar de gotländska råvarorna.

Alla de företag som verkar i denna sektor har särskild utmaningar i och med Gotlands Ö-läge med dyrare transporter, vattenbrist, kompetensbehov mm gör livet lite tuffare för dessa företag.

Region Gotland kan och bör underlätta för dessa företag på olika sätt.

Vi vill:

- ställa högre krav på att mat och livsmedel i regionens kök är ekologiska, klimatsmarta och närproducerade för att stärka småskaliga livskraftiga matföretag på Gotland
- att Region Gotland gör det lättare för mindre företag att delta i upphandlingar till regionens kök
- arbeta för sänkta transportkostnader till och från ön
- att Region Gotland fortsatt stödjer utvecklingen av Gotland Grönt Centrum till ett nav för kompetensutveckling inom de gröna näringarna
- säkra vattentillgången på ön både kvantitativt och kvalitativt
- stödja produktionsformer som ökar den biologiska mångfalden i odlingslandskapet

KULTURELLA OCH KREATIVA BRANSCHER

De kulturella och kreativa branscherna är en ny basnäring i Sverige. Tillsammans med vårt kulturarv och kulturlandskap är de ett av Gotlands främsta kännetecken och viktiga för öns framtida utveckling och jobbskapande, särskilt i små och medelstora företag.

Det behövs en lotsfunktion som kan underlätta ett aktivt samarbete med förvaltningar, ideella organisationer, näringsliv, universitet och turistnäring. Då kan det samlade kulturlivet samverka ihop med den hållbara besöksnäringen för att skydda kulturmiljöer och främja lokal produktion (mat, hantverk).

Genom målmedvetna satsningar, ökad finansiering och bred samverkan kan Gotland bli en kulturens ö. En hållbar, året-runt destination där kultur ger arbetstillfällen, stolthet och tillväxt över hela ön.

Vi vill:

- att kulturella och kreativa företag erbjuds mer stöd samt rimligare lokalhyror
- att Region Gotland efter finansiering från ICORN inrättar residens för konstnärer
- att Region Gotland etablerar ett digitalt kulturnav för samordning och marknadsföring
- att Region Gotland inrättar en övergripande lotsfunktion för kultur- och näringsliv
- se fler musikfestivaler, filmveckor, konstsatsningar och scenkonstturnéer över hela ön

GOTLAND – EN HÅLLBAR DESTINATION

Gotland är sedan länge en av Sveriges ledande destinationer, mycket tack vare fantastisk natur, stränder och raukar, världsarvet Visby, matupplevelser och aktiviteter för alla.

Klimatförändringarna och miljöfrågorna ger oss nya utmaningar men också nya möjligheter. I utvecklingen av besöksnäringen behöver hållbarhetsperspektiven stärkas för att uppfylla regionala och nationella mål för hållbarhet, tillväxt och bilden av Gotland.

Vi behöver arbeta aktivt för att öka attraktiviteten för den hållbara turismen. Region Gotland behöver ta en tydligare roll i arbetet med att stärka Gotland som en hållbar destination. Det ska vara enkelt att göra rätt som besökare på ön. Vi behöver fortsätta satsningar på att minska vattenförbrukningen, göra det lätt att sortera och hantera avfall samt arbeta för att förlänga turistsäsongen och sprida besöken över året. På så sätt minskar trycket på natur, infrastruktur och lokalsamhälle under högsäsongen.

Miljöpartiet ställer sig positiva till att kommuner ska ha möjlighet att ta ut en turistavgift och att avgiften ska gå tillbaka till Gotland i form av satsningar på infrastruktur som stärker Gotland – både som plats att besöka och som plats att leva på.

Vi vill:

- att resorna till och från Gotland ska kunna ske med minimal klimatpåverkan
- att Region Gotland arbetar för att styra turismen i en hållbar riktning
- stärka den långsiktigt hållbara natur- och kulturturismen
- verka för att införa en turistavgift som går tillbaka till Gotland

5. KULTUR OCH FRITID

Kultur är grundläggande för oss människor och det fria ordet är grunden för vår demokrati.

Vi i Miljöpartiet vill skapa ett samhälle där ett rikt kulturliv ger individen möjligheter till bildning och möjlighet att utveckla sin kreativitet och kunna göra sin röst hörd. Så kan vi tillsammans forma ett socialt hållbart samhälle där delaktighet, mångfald och skapande blir en grund för utveckling och sammanhållning i civilsamhället.

I en tid av desinformation, polarisering, klimatkris och säkerhetspolitiska hot blir kulturens och bildningens roll än mer väsentlig. När fler har tillgång till konst, litteratur, folkbildning och kulturarv stärks såväl yttrandefriheten som förmågan att förstå och kunna värna demokratins grund. Ett samhälle där människor kan tolka sin samtid, förstå sin historia och delta i det offentliga samtalet är också ett samhälle med motståndskraft. Därför måste kulturens ekosystem ses som en demokratisk infrastruktur. Vi vill därför utveckla och förbättra scener, ateljéer, gallerier och replokaler samt säkra en god kollektivtrafik för utövare och elever.

Gotland ska vara känt nationellt och internationellt som en levande kulturens ö där konst, musik, film, tradition och nya kreativa näringar möts året runt. Goda villkor är avgörande för en positiv utveckling av det kulturella ekosystemet.

Kultur- och fritidsfrågorna är för viktiga för att ligga i en beredning under regionstyrelsen, kultur- och fritidsnämnden måste återinrättas för en rimlig politisk hantering av frågorna.

Vi vill:

- att kulturstödet utökas och anpassas till de faktiska behov som finns
- att kulturstödet även ska kunna ges till kulturföretag och enskilda firmor
- skapa nya arbetstillfällen genom att utöka Kulturskolan med filialer runt ön
- öka resurserna till våra institutioner (Länsteatern, Fornsalen och Gotlandsmusiken)
- inkludera förskolan och äldreården i kulturgarantin
- värna 1 %-regeln för konstprojekt vid nybyggnationer och större renoveringar
- att kultur- och fritidsnämnden omgående återinrättas
- att ”Kultur på recept” införs för att förbättra psykisk och fysisk hälsa

SCENER OCH MÖTESPLATSER

Det ska finnas rimliga möjligheter till kreativt skapande oavsett var man bor. Till det behövs funktionella lokaler med ändamålsenliga hyror, på samma sätt som inom de olika sporterna.

I det nya kulturhuset på gamla Solbergabadet ska ungdanshuset Fenix ges en permanent hemvist med hängtytor, replokaler, skaparverkstäder och scener. Även dansområdet ska här ha tillgång till både repetitionslokal och scen liksom det utbud av scenkonst som ingår i kulturgarantin för Visbys skolor.

Vi vill:

- utveckla bibliotekens funktion som ickekommersiella mötesplatser
- ge folkbildningen större möjligheter att bidra till den kulturella infrastrukturen
- att övningslokaler och ateljéer utvecklas på hela ön, exempelvis i bygdegårdarna
- att det projekteras ett Scenkonsthus för professionella evenemang
- att det utreds ett hållbart fast avtal mellan Wisby Strand och Gotlandsmusiken
- att kultur- och föreningslivet (och övriga aktörer) ges tillgång till en bokningsbar, mellanstor och fullt utrustad scen i det nya kulturhuset på Solberga.
- utveckla och stärka våra tre centumbildningar (Översättarcentrum, Tonsättarcentrum och Baltic Art Center) som internationella mötesplatser

KULTUR I SKOLA OCH FOLKBILDNING

Folkbildningen genom studieförbund och folkhögskolor har stor betydelse för bildning, kultur och demokrati. Det är särskilt viktigt att barn och unga får möjlighet att utveckla sitt skapande. Därför behöver kulturen i skolan stärkas, gymnasieskolan ska innehålla minst ett estetiskt ämne och kulturskolan bli mer omfattande.

Vi vill:

- ge kulturskolan mer resurser, så den når fler barn och unga
- att kulturskolan ska vara kostnadsfri och finnas på fler orter
- kraftigt förstärka de eftersatta stöden till folkbildningen och föreningslivet
- värna de estetiska ämnen på gymnasierna
- att grund- och gymnasieskolan samarbetar med högskolor för kreativa utbildningar.
- utveckla samverkan mellan grundskolan, kulturskolan och elevhälsan
- fortsatt öka stödet till samlingslokaler för kultur- och bildningsverksamhet

IDROTT OCH FRILUFTSLIV

Idrottens allmännyttan är väl dokumenterad och bidrar till bättre folkhälsa, starkare gemenskap och ett mer inkluderande samhälle. Regelbunden fysisk aktivitet minskar risken för både fysiska och psykiska sjukdomar och leder till ökat välbefinnande samt lägre samhällskostnader. Idrottsföreningar fungerar också som viktiga sociala mötesplatser där integration, delaktighet och trygghet främjas, särskilt för barn och unga.

Genom föreningsidrotten stärks dessutom demokratiska värden som ansvar, samarbete och ideellt engagemang. Samtidigt spelar elitidrotten en viktig roll genom att skapa förebilder, engagemang och inspiration som kan motivera fler att börja och fortsätta idrotta.

Därför vill vi stärka insatserna, så att alla barn och unga tidigt i livet ska kunna få möjlighet att idrotta och delta i aktiviteter som de är intresserade av, både i skolan och på fritiden. Idrotten behöver tyvärr fortfarande bli mer jämställd, innan flickors deltagande får samma stöd som pojkars kan vi aldrig vara nöjda.

Ett brett utbud av fritidsaktiviteter är centralt för att stärka folkhälsan i alla åldrar och arbeta förebyggande mot segregation och utanförskap. Alla ska kunna delta på sina villkor oavsett ålder, bakgrund och funktionsnedsättning.

Vi vill:

- att Region Gotland bidrar till att utveckla fler naturområden och tillgängliga miljöer vilka kan främja ett hållbart friluftsliv

- att tillgången på lokaler och anläggningar, samt stöden till verksamheterna, ska vara jämställd och jämlik i både fysiska och digitala miljöer
- att Region Gotland och idrottsrörelsen aktivt arbetar med normkritik och med jämställdhet
- att Region Gotland årligen redovisar utfallet av jämställdhet i bidrag, underhåll och tillgång till lokaler.
- att kommunala hundrastgårdar finns tillgängliga runt om på ön
- att erbjuda ledare en obligatorisk utbildning om trygghet och barns utsatthet så att alla barn kan känna sig trygga att delta i idrotts- och fritidsverksamheter
- att särskilda satsningar ska riktas mot utlandsfödda flickor och kvinnor, som till exempel simundervisning
- öka användningen av de befintliga lokalerna, som idrottshallar, ishallar med mera

ETT STARKT FÖRENINGSLIV

Dagens samhällsutmaningar kräver nya grepp för att Gotland ska fortsätta vara en fantastisk och hållbar plats för såväl gotlänningar som besökare. Föreningslivet är en grundläggande del för att bibehålla ett levande samhälle. Vi vill därför uppmuntra allas – särskilt ungdomars – engagemang i att tillsammans bidra till ett hållbart Gotland.

Vi vill:

- att Region Gotland där det går öppnar upp sina byggnader för öns föreningsliv
- att Region Gotland skapar fler lokala mötesplatser i form av kreativa och kontaktskapande träffpunkter, inte minst för ungdomar
- att Region Gotland samverkar med civilsamhällets föreningar genom fler idéburna offentligt partnerskap (IOP) för ökad samordning och tätare dialog med närsamhället
- att Region Gotland uppmuntrar grannsamverkan, gemensamägda och kooperativa lösningar på sockennivå
- att Region Gotland, genom föreningsstöd och näringslivsanslag, till bilpools, samåkning och gemensamhetsodlingar aktivt stödjer en delnings- och cirkulär ekonomi i syfte att stärka civilsamhället.

6. HÄLSA OCH VÄLMÅENDE

Genom livet har vi alla behov av sjukvårdens stöd. När man blir sjuk behöver sjukvården vara finnas så nära patienten som möjligt. Detta innebär att vi behöver utveckla andra arbetssätt, inte minst med hjälp av ny teknik, men också genom att se över var vården erbjuds. Alltmer vård måste kunna ges i hemmet och primärvården måste stärkas.

Inom sjukvårdspolitiken fokuseras ofta på vårdköer och minskning av dem. Konsekvensen av det har blivit att vård inte alltid ges efter behov. Det är en mycket olycklig förskjutning

av hälso- och sjukvårdspolitiken som vi vänder oss emot. Fokus behöver vara högkvalitativ vård efter behov.

Gotland har som enda län i landet både kommunal och regional sjukvård i samma organisation. Detta innebär en stor utmaning eftersom kommunens invånare förutom att finansiera de kommunala verksamheterna även ensamt ska finansiera hälso- och sjukvården som i andra regioner finansieras av flera kommuner. Till detta kommer de merkostnader som kommer med vårt ö-läge. För att vi ska ha tillgång till hälso- och sjukvård jämlik med resten av landet har vi en sjukvård som är överdimensionerad sett till antalet invånare. Det innebär att vi har god tillgång till grundläggande hälso- och sjukvård, medan tillgängligheten till specialistsjukvård är mer utmanande.

Fysisk aktivitet och kulturupplevelser har positiv effekt vid sjukdom, men är också förebyggande. Vi vill därför att sjukvården bidrar till bättre levnadsvanor, ökad fysisk aktivitet och fler kulturupplevelser.

Många som lever med en obotlig sjukdom, multisjukdom eller med funktionsnedsättning är på olika sätt engagerade i patientföreningar som bidrar till gemenskap, träning och aktiviteter. Deras verksamhet är förebyggande hälsovård och Region Gotland ska verka för att tillgodose dem bland annat med ändamålsenliga lokaler.

EN NÄRA SJUKVÅRD OCH FÖREBYGGANDE HÄLSOVÅRD

Tillgängligheten till primärvården ska vara god och ska kunna erbjudas nära patienterna, ibland även i hemmet. Vi behöver förbättra tillgången till specialistsjukvård och underlätta resor till andra vårdinrättningar på ett bättre sätt än idag. Samordningen med vårdinrättning i annan region ska fungera, den som är sjuk ska inte själv behöva ansvara för samordningen av sin vård. Multisjuka är en patientgrupp med stort behov av kontinuitet och ska särskilt prioriteras för exempelvis fast vård- och läkarkontakt, även om det ska vara en målsättning för alla patienter.

Tillgång till rehabilitering är en förutsättning för att komma tillbaka efter genomgången sjukdom. Tillgången till fysioterapeuter behöver bli bättre och det är viktigt att rehabilitering även omfattar den psykiska och existentiella hälsan.

Välbefinnande vid allvarlig obotlig sjukdom är viktigt både för patienten själv, men också för anhöriga. Sjukvården på Gotland ska erbjuda hög kvalitet inom den palliativa vården, vilket inkluderar stöd till anhöriga.

Vi vill:

- att förskrivningen av fysisk aktivitet på recept (FAR) ökar och att ”kultur på recept” införs för att förbättra såväl psykisk som fysisk hälsa

- att väntetiderna till att få hjälpmedel förkortas, särskilt vad gäller tillgång till hörselhjälpmedel
- att samverkan mellan socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens resurser ytterligare förstärks kring personer med särskilda behov, utsatthet eller missbruk eller som på annat sätt har särskilda svårigheter att själva se till att de får rätt hjälp
- att fast vårdkontakt ska erbjudas genom hela vård- och omsorgskedjan
- att fast läkarkontakt ska erbjudas inom primärvården
- att rehabilitering och palliativ vård även innefattar den psykiska och existentiella hälsan
- att anhöriga erbjuds stöd i större utsträckning i samband med allvarlig sjukdom
- säkra tillgången till ändamålsenliga lokaler åt patientföreningarna för exempelvis träning

PSYKISK HÄLSA OCH BEROENDEVÅRD

Den psykiska ohälsan på Gotland har ökat och står idag för en stor andel av alla sjukskrivningar. Region Gotland har nollvision för suicid och behöver arbeta mer aktivt för att nå den. Bland annat genom att förbättra uppföljning och utredning av de självmord som idag tyvärr sker. Där finns viktig kunskap för det förebyggande arbetet som idag ibland går förlorat.

Jämfört med många andra delar av landet har unga på Gotland god tillgänglighet till barn- och ungdomspsykiatri och satsningar som "första linjen" där unga som mår dåligt snabbt kan få en första kontakt med vården har varit framgångsrikt. Vi ser att den vidare vården efter kontakt med första-linjen behöver förbättras och att vi behöver göra mer för att förebygga och behandla psykisk ohälsa bland unga.

Även vuxnas psykiska hälsa måste prioriteras. Det är idag svårt att få behandling via psykiatri och på vårdcentralerna finns inte alltid rätt kompetens för att remittera patienter vidare till rätt vårdinstans. Patienters delaktighet i vården behöver förbättras. Det ökar sannolikheten för att vården som ges faktiskt fungerar. I exempelvis Skåne har man infört vårdval inom psykiatri med goda resultat.

Ungdomsmottagningen är en viktig verksamhet för många unga som behöver bli tillgänglig för fler och ha tillräckliga resurser för att erbjuda den hjälp de unga behöver, både vad gäller den psykiska och den fysiska hälsan.

Vi vill:

- att Region Gotland fortsätter att arbeta aktivt för att nå nollvision för suicid.
- att det ska finnas tillgång till psykolog på alla vårdcentraler
- göra mer för att förbättra ungas psykisk hälsa genom att tillsätta resurser där det behövs och förbättra samverkan mellan vård, barnomsorg, skola och socialtjänst.

- öka patienters delaktighet i vården genom större inflytande över vårdval
- att förskrivningen av fysisk aktivitet på recept (FAR) ökar och att ”kultur på recept” införs
- att Region Gotland ska arbeta efter konceptet “bostad först” för människor med beroendeproblematik

TANDVÅRD

Region Gotland har länge tampats med tandläkarbrist vilket inneburit att många gotlänningar inte kan erbjudas tandvård. Det är oacceptabelt. Gotlänningar ska erbjudas tandvård av god kvalitet på ön inom rimlig tid.

Gotländska patienter hänvisas idag till kliniker på fastlandet som Region Gotland har avtal med för att få behövlig tandvård. Det är en nödvändig temporär lösning och viss tandvård behöver sannolikt ges på fastlandet även i framtiden. Idag får patienten dock själv stå för resekostnaderna. Det är inte rimligt. Tanderna är en del av kroppen och tandvård ska ges på likvärdiga villkor som annan hälso- och sjukvård.

Vi vill:

- att gotlänningars behov av tandvård ska kunna tillgodoses på Gotland
- att regionen bekostar resor till de kliniker på fastlandet som Region Gotland har avtal med när behövlig tandvård inte finns på ön
- att Region Gotland fortsätter särskilda satsningar för att stärka kompetensförsörjningen om tandvården

ÄLDREOMSORG

För att vi ska kunna bevara vår psykiska och fysiska hälsa så länge som möjligt så är gemenskap med andra, social- och kulturell stimulans och bra mat viktiga faktorer. Ofrivillig ensamhet och undernäring bland äldre är underskattade samhällsproblem.

Många äldre vill kunna bo kvar hemma och ska så långt möjligt få göra det. Ibland är dock behoven för stora och även av andra skäl kan det finnas behov av annan boendeform för den som är äldre, men för frisk för särskilt boende.

Vi ser att det finns fortsatta utmaningar med att samordna hemtjänst och sjukvårdens tjänster. Samverkan mellan hemtjänst och sjukvård behöver förbättras för att öka tryggheten kring vård och omsorg bland patienter och brukare. Region Gotland ska erbjuda äldreomsorg av god kvalitet och insatser från Region Gotland ska vara koordinerade.

Allt för många som arbetar inom äldreomsorgen arbetar idag deltid av schematekniska skäl eller för att arbetet är tungt både fysiskt och psykiskt. Arbetsmiljö, löner och

arbetstider är nyckeln för att skapa attraktiva tjänster, behålla och rekrytera medarbetare. Vi vill också förbättra möjligheterna till vidareutbildning till exempelvis specialistundersköterska för att stärka yrkesgruppen, behålla medarbetare och locka fler till arbete inom äldreomsorgen. Vi tror inte att minutstyrning är ett bra verktyg inom äldreomsorgen, då det skapar stress för medarbetare och förvårar individuell anpassning efter behov och dagsform.

Region Gotland måste arbeta mer aktivt för att bryta den ofrivilliga ensamheten bland äldre i sina egna verksamheter, men vi ser också samverkansmöjligheter med civilsamhället genom Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP). För äldres välmående är också tillgång till kultur en viktig faktor.

Vi vill:

- avskaffa minutstyrning inom hemtjänsten
- att de äldre som inte själva har förmågan att planera och laga sin mat erbjuds hemleverans av färdiglagad mat från privat eller kommunalt tillagningskök
- att äldre ska erbjudas näringsrik mat och större andel ekologiskt och närproducerat
- genomföra ett pilotprojekt med arbetstidsförkortning inom äldreomsorgen
- att äldre ska ha tillgång till anpassade boenden
- att det ska finnas alternativ för äldre som inte kan eller vill bo hemma, men som är för friska för särskilda boenden
- att alla äldreboenden har digital uppkoppling och att äldre får hjälp med att hantera sina digitala hjälpmedel inklusive telefonen
- införa en Kulturgaranti för äldre på samma sätt som idag erbjuds barn och unga

7. LIKA RÄTTIGHETER OCH MÖJLIGHETER

Vi vill fortsätta bygga ett Gotland där vi tar hand om varandra. Gotland ska vara en plats att bygga sin framtid på — oavsett vilka föräldrar du har, vem du älskar, vilket kön, könsidentitet eller könsuttryck du har, var du bor, om du är frisk eller sjuk, hur gammal du är, om du föddes här eller kom hit igår. Alla individer är olika och det är en styrka att ta vara på.

Friheten att utforma sitt eget liv är en grundläggande mänsklig rättighet. Ökade satsningar på jämställdhet och normkritik resulterar i ett rikare samhälle där individuella egenskaper tas tillvara.

LOKAL DEMOKRATI

Demokratin är något vi ska vara stolta över, men också något vi måste utveckla och kämpa för varje dag. Gotland blir starkare när engagemang från medborgare, föreningar,

näringsliv och lokala politiker tas tillvara. När människor får känna sig delaktiga och har möjlighet att påverka stärks demokratin och samhällsgemenskapen.

Vi vill stärka och bejaka gotlänningarnas intresse för samhällsfrågor genom att inrätta medborgarråd. Det är viktigt att ett medborgarråd består av människor från hela ön och med blandade åldrar. Ett medborgarråd kan behandla frågor som rör Gotland och dess utveckling – som till exempel klimat, demokrati och platsutveckling.

Miljöpartiet ser positivt på att öka gotlänningarnas deltagande och intresse för Gotlands utveckling på olika sätt. För att arbetet ska fungera är det viktigt att Region Gotland aktivt arbetar med att främja vår demokrati och att det finns personer inom Region Gotland som har ansvar för dessa frågor.

Vi vill:

- utveckla medborgarråd som passar för Gotland
- skapa fler möjligheter för medborgare att tycka till och vara delaktiga – i både små och stora frågor
- att allmänhetens fråga ska införas i regionfullmäktige
- att Region Gotland anställer en demokratiutvecklare
- undersöka möjligheten att arbeta med medborgarbudget

GOTLAND BEHÖVER MÅNGFALD

Vi ser mångfald som en tillgång. Människor som kommit till Sverige och Gotland är en viktig resurs, både för samhället och för behovet av medarbetare i det offentliga och näringslivet de kommande åren.

Det finns därför många skäl att välkomna nya gotlänningar och hjälpa dem in i samhället. Alla behövs på Gotland. När människor med olika bakgrund och erfarenheter möts skapas ett starkare samhälle. Olika infallsvinklar och perspektiv skapar kunskap och förståelse.

Nyckeln till trygghet i samhället är möten mellan människor. För det krävs att sociala sammanhang görs tillgängliga, oavsett om en kommer från ett annat land eller en annan plats i Sverige. Det kan handla om att mötas under fritiden, få ett första jobb, att lära sig svenska eller starta ett företag.

Samhällen är organiserade på olika sätt och det kan vara svårt att orientera sig genom olika institutioner. Många kommuner erbjuder så kallade medborgarkontor för att underlätta kontakten mellan invånare och offentlig sektor. Vi ser att detta skulle öka tilliten till samhället och underlätta för Region Gotlands verksamheter genom att fler söker sig till rätt funktion.

Vi vill:

- inrätta medborgarkontor för information om kommunal och regional samhällsservice
- underlätta för alla nyinflyttade att få en positiv anknytning till samhället bland annat genom att fortsätta utveckla vuxenutbildningen, arbeta med integrationsinsatser och ge fortsatt stöd till civilsamhällets organisationer
- verka för att fler nyinflyttade får arbete eller annan sysselsättning

JÄMSTÄLLDHET, NORMKRITIK OCH HBTQIA+

Jämställdheten på Gotland behöver öka och det finns mycket Region Gotland kan och behöver göra. Det handlar om att motarbeta könsstereotyper, arbeta med lika möjligheter och tidigt förebygga skillnader i studieresultat och val. Villkoren inom kvinnodominerade yrken behöver förbättras och Region Gotlands riktade stöd till fritidsaktiviteter och idrottsanläggningar ska fördelas lika mellan pojkar och flickor. Även vid näringslivssatsningar behöver kvinnligt företagande stärkas och en könsuppdelning av arbetsmarknaden motverkas. Den yttersta konsekvensen av ojämställdheten är mäns våld mot kvinnor som i värsta fall kan vara dödligt.

Att arbeta normkritiskt i hela förskolan, grundskolan och gymnasiet handlar om att ge alla individer och familjekonstellationer ett likvärdigt bemötande, men också att ge alla barn möjlighet att vara individer som inte definieras och begränsas stereotypiska föreställningar om kön och sexualitet.

Vi ser att stödet för HBTQIA+ rättigheter minskar bland unga, särskilt bland pojkar och unga män. Samma utveckling möter jämställdheten. Vi ser också ökad utsatthet för våld i ungas relationer samt sexuell utsatthet hos främst tjejer. Även våldet i samkönade förhållanden ökar. Det är en allvarlig utveckling som måste vändas.

Det ska finnas en hög grundkompetens kring bemötande och genuspedagogik bland de som möter barn och unga i sitt arbete. Barn möter tidigt normer som riskerar att begränsa och diskriminera genom hela livet. I våra skolor och förskolor ska vi arbeta aktivt för jämställdhet och lika rättigheter. Men det får inte heller stanna vid barnen. Jämställdhet, normkritik och HBTQIA+ rättigheter ska genomsyra hela samhället och vara en aktiv del av Region Gotlands värdegrundsarbete på alla arbetsplatser.

Vi vill:

- att fortbildning och ett aktivt arbete med fokus på normkritik och HBTQIA+ ska vara obligatoriskt på alla arbetsplatser inom Region Gotland
- att Region Gotland arbetar aktivt för att uppmuntra normbrytande yrkesval genom normkritisk yrkesvägledning
- att barn och ungas fritidsintressen ska ges lika stort utrymme och ekonomiska resurser oavsett vilket kön majoriteten av utövarna har

- stärka och systematiskt följa upp arbetet mot kränkande särbehandling, sexuella trakasserier och trakasserier på grund av kön eller sexuell läggning inom Region Gotland
- ta ansvar för en jämställd representation vid tillsättningen av uppdrag i Region Gotland
- stärka arbetet med normkritik, jämställdhet och våldsprevention inom idrottsrörelsen
- att jämställdhet ska beaktas vid all samhällsplanering och organisation av samhällsservice, som exempelvis snöröjning

VÅLD I NÄRA RELATIONER

Mäns våld mot kvinnor är dominerande i våld i nära relation och är ett allvarligt samhällsproblem som måste bekämpas. Det förutsätter bland annat att erkänna att det finns ett samband mellan ojämställdhet och mäns våld mot kvinnor.

Även om mäns våld mot kvinnor är helt dominerande kan våld i nära relation se olika ut. Våldet i samkönade relationer ökar och det förekommer även att kvinnor utsätter sin manliga partner för våld, eller att våldet riktas mot barn eller en släkting.

Våld kan ta sig flera olika uttryck. Vi måste erbjuda de kvinnor och barn som utsätts eller riskerar att utsättas för allvarligt fysiskt våld omedelbart skydd. I de allra flesta fall blir dock våldet aldrig fysiskt utan det rör sig om kränkningar, kontrollerande och nedsättande beteende som över tid får mycket allvarliga konsekvenser för de som utsätts.

Samhället behöver arbeta mer aktivt för att förhindra och förebygga våldet genom att ge stöd åt både våldsutsatta och våldsutövare.

Lika allvarligt som våld i nära relation är det hedersrelaterade våldet som måste bekämpas med samma kraft. Det hedersrelaterade våldets mekanismer skiljer sig från våld i nära relation och kräver särskild kunskap och ibland ett annat bemötande.

Vi vill:

- att Region Gotland antar en nollvision för mäns våld mot kvinnor, våld i nära relation och hedersrelaterat våld
- att Region Gotland årligen presenterar hur de arbetat med våldsprevention kopplat till våld i nära relationer
- att samtliga chefer inom Region Gotland frågar om våldsutsatthet på medarbetarsamtal och känner sig trygga med att hantera ett jakande svar
- att unga får möjlighet till stöd och hjälp oavsett var på Gotland de bor genom mobil Ungdomsmottagning
- att unga kan söka stöd och hjälp hos Familje Frid från 15 års ålder
- att Kvinnojourerna stärks och får långsiktig finansiering

- säkerställa att de som behöver det erbjuds skyddade boenden hos ideella organisationer (och inte vinstdrivande företag)
- att kunskapshöjande kampanjer om våld ska genomföras i alla Region Gotlands verksamheter
- att samtliga vårdcentraler informerar patienter samt frågar om våldsutsatthet
- att elevhälsan vid hälsokontroller frågar om våldsutsatthet

TILLGÄNGLIGHET – RÄTTEN TILL ETT GOTT LIV

Tillgänglighet är en rättighet. Gotland har haft en tradition som föregångskommun när det gäller att erbjuda stödjande insatser för personer med funktionsnedsättning och deras familjer. Detta arbete vill vi fortsätta och vår vision är att alla ska ha tillgång till en meningsfull fritid och sysselsättning efter sin förmåga. Daglig verksamhet för personer med funktionsnedsättning ska om möjligt leda till sysselsättning och vi vill höja ambitionen för ett livslångt lärande, oavsett psykiska och fysiska funktionsnedsättningar, missbruksproblematik och ålder. Varje individs enskilda förutsättningar, resurser och förmågor måste vägas in i arbetet för att individerna ska kunna uppnå sin potential och få en känsla av självständighet och meningsfullhet. På så vis motverkas också psykisk ohälsa. När fler människor mår bättre ökar också tryggheten för alla i samhället.

Under senare år har vi sett en åtstramning av stöd till funktionshindrade med förödande konsekvenser. Vi tror att det är helt fel väg att gå och vill därför att Region Gotland ska verka för en generös tillämpning av Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Den fysiska miljöns utformning har stor betydelse för att samhället ska vara tillgängligt för alla. Det ska alltid tidigt göras en tillgänglighetsanalys vid fysisk planering och trafikplaneringen och tillgång till anpassad kollektivtrafik ska vara god. För att säkerställa detta behöver bland annat samverkan och samarbete med civilsamhället förbättras.

Det ska vara tryggt på våra LSS-boenden där hänsyn tas till de boendes behov och förutsättningar för att skapa en bra blandning av boende. Det behöver finnas ett lågtröskelboende för människor med beroendeproblematik.

Vi vill:

- ha en generös tillämpning av Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och annan lagstiftning inom socialförsäkringsområdet
- utveckla och stärka samarbetet med civilsamhällets organisationer för att säkra tillgänglighetsanalys vid förändring och utveckling av vår fysiska miljö
- att kollektivtrafiken ska vara tillgänglig för alla med god tillgång till särskild kollektivtrafik

8. ARBETSLIV

En stor del av våra liv tillbringar vi på olika arbetsplatser och arbetsgivarna och arbetsmarknadens parter har stor påverkan på hur detta arbetsliv ser ut, hur jämställt och tryggt det är mm.

Miljöpartiet vill lagstifta om sänkt normalarbetstid, med en 35-timmarsvecka som ett första, konkret steg mot en långsiktig vision om fyradagarsvecka. Detta är en reform för ett hållbart arbetsliv som ger människor makten över sin egen tid – mer tid för återhämtning, för familj och vänner, för egna fritidsintressen och engagemang. På Gotland kan vi påverka en del genom olika arbetsmarknadsåtgärder och en hel del direkt genom att Region Gotland är öns största arbetsgivare och organisation.

ARBETSMARKNAD

Gotland står inför utmaningar när det gäller demografin, vi blir fler äldre och det föds färre barn. Det är en utmaning vi behöver arbeta för att kunna möta på ett så bra sätt som möjligt. Vi behöver göra stora satsningar på kompetensförsörjning, matchning och utbildning - det är avgörande för Region Gotland som arbetsgivare, men också för alla privata. Vi behöver fortsätta göra satsningar för att klä på de personer som idag saknar utbildning och vi behöver också skapa fler möjligheter för att komma ut i arbete.

En trygg försörjning är basen för att må bra. Att få arbeta utifrån sin förmåga kan vara skillnaden mellan utanförskap och gemenskap. För att locka fler till bristyrken behöver vi möta individer där de står, vi behöver skapa fler vägar till utbildning

Vi vill:

- fortsätta göra satsningar för unga som har svårt att få jobb samt erbjuda fler feriejobb för unga
- stärka satsningar på anställningar inom regionen anpassade efter individens förmåga för de som står långt ifrån arbetsmarknaden
- att Region Gotland utvecklar sitt samarbete med sociala företag och ingår fler IOP-avtal för att möta samhällsutmaningar och samtidigt ge sysselsättning åt de som har svårt att komma in på arbetsmarknaden

REGION GOTLAND SOM ARBETSGIVARE OCH ORGANISATION

Regionen är Gotlands största arbetsgivare och har därför ett särskilt ansvar att föregå med gott exempel vad gäller arbetsmiljö, lönebildning, ledarskap, kompetensutveckling, transparens mm. Här har politiken en viktig roll som ytterst ansvarig för regionens verksamheter och politikerna behöver ha god kunskap om vad den rollen innebär.

Det är viktigt för alla på Gotland att Regionen är en bra arbetsgivare och att alla medarbetare inom regionens alla verksamheter känner att man är uppskattad, kan utvecklas och känner sig trygg på jobbet. Gotlands ö-läge gör också att det är svårare att locka specialister av olika slag och Region Gotland måste därför vara ännu mer attraktiv än liknande kommuner på fastlandet vilket är en utmaning.

Det hårdnande klimatet i den allmänna debatten och på sociala media som inte sällan utsätter kommunanställda runt om i Sverige för orättfärdig kritik och nedsättande tillmälen är en ytterligare faktor som kan göra det mindre attraktivt att arbeta för regionen. Detta måste regionens tjänstemannaledning och alla politiker hjälpas åt att motarbeta och minimera skadeverkningarna av.

De tre hållbarhetsperspektiven social-, ekologisk- och ekonomisk hållbarhet skall genomsyra Region Gotlands alla verksamheter samt det politiska beslutsfattandet.

Vi vill:

- genomföra test inom hemtjänsten med kortad arbetstid och bibehållen lön
- avskaffa minutstyrning inom hemtjänsten
- att de budgetar som politiken lägger skall vara möjliga att uppnå utan att göra avkall på mål eller arbetsmiljö
- att medarbetare erbjudas en attraktiv arbetsmiljö och villkor som gör att heltidsarbete är möjligt, sjukskrivningar hålls nere och det blir lättare att rekrytera personal
- se över arbetsvillkor och arbetsbelastning på arbetsplatserna. Medarbetarna ska kunna påverka arbetsscheman i högre grad, särskilt inom omsorgen
- fortsätta satsningarna för att uppnå jämställda löner i Region Gotlands verksamheter
- erbjuda chefer inom alla områden bra utbildning och stöd i sitt ledarskap
- modernisera regionen genom att införa kvalitets-, arbetsmiljö- och miljölednings-system överallt i organisationen
- bryta upp murar mellan förvaltningar och enheter för att öka samverkan med fokus på gotlänningarnas och de lokala företagens behov och service
- utbilda alla förtroendevalda politiker i vad det innebär att ha det yttersta ansvaret för regionens verksamheter och medarbetare
- höja friskvårdsbidraget och öka möjligheterna att använda friskvårdstimmen
- att Region Gotland satsar på att höja lönerna i kvinnodominerade yrken
- att Region Gotland inte skall bolagisera sina verksamheter, det minskar insynen avsevärt och försvårar en demokratisk styrning

9. FRED OCH MINSKAD SÅRBARHET

Vi vill att Gotland ska vara en ö som förknippas med fredens kultur, för fred och säkerhet skapas främst genom satsningar på demokrati, jämlikhet, fungerande välfärd och ett starkt civilsamhälle.

Vi vill därför satsa på ett starkt civilt försvar för att stärka vår resiliens, det vill säga vår gemensamma förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället, såsom effekter av klimatförändringarna, pandemier, desinformation, cyberhot och störningar i vatten- och livsmedelsförsörjningen, energiförsörjningen och IT-infrastrukturen. Allt detta som en del av öns totala försvar. Vi måste även stärka arbetet mot grupper som undergräver samhällets stabilitet och förtroendet för demokratin och som skapar otrygghet genom våld, hot och terrorism men också genom att sprida hat riktat mot andra grupper.

Som ö-region är vi särskilt känsliga för störningar i vår infrastruktur. Sjöfarten på Östersjön som passerar strax utanför Gotland är redan idag betydande och olje- och kemikalietransporterna beräknas öka kraftigt i framtiden. Ett fartygshaveri utanför Gotland kan få förödande konsekvenser för vårt samhälle.

Återetableringen av militär närvaro på Gotland är en försvarspolitisk avvägning, men den får inte stå i vägen för ett fortsatt fredsarbete. Vi anser att Gotland även ska kunna vara en plats för aktivt fredsbyggande. Vi ifrågasätter Försvarets godtyckliga stopp för bygglov för hus och vindkraftverk – alla riksintressen ska vara likställda! Försvaret måste ta större hänsyn till våra husdjur och till våra professioner inom lantbruket och turistnäringarna.

Vi vill:

- verka för fredens kultur, genom att stärka civilsamhället, sammanhållningen och möjliggöra för internationellt samarbete
- att Region Gotland skärper sin kravställning på Försvarets miljöansvar
- att Region Gotland för en konstruktiv dialog med försvaret för att motverka negativa effekter för civilsamhället
- minska sårbarheten för viktig infrastruktur som elförsörjning, kommunikation och varuleveranser
- att Gotland förblir en kärnvapenfri zon
- att Gotland bibehåller sin historiska position som en självklar fristad för flyktingar
- verka för att det inrättas ett internationellt freds- och kunskapscentrum på Gotland för att medverka till att på sikt helt demilitarisera östersjöregionen
- att Sverige river upp DCA-avtalet eftersom det gör Gotland mer utsatt för angrepp och även i övrigt ger USA:s militär en helt orimlig handlingsfrihet på ön.

Detta valmanifest har framtagits i en omfattande process inom partidistriktet. Den slutgiltiga versionen antogs på Miljöpartiet de gröna på Gotlands stämma den 21 maj 2026.

För att värna vattnet behöver vi tänka större!

Nu behöver vi ditt stöd, tillsammans skapar vi en bättre framtid för Gotland

---